

bernard malamud

SPR★VKAŘ

dramatizace arnošt goldflam
režie martin františák
dramaturgie petr maška
scéna a kostýmy marek cpin
choreografie zoja mikotová
hudba nikos engonidis

„život je tragédie plná radostí.“
b. m.

jakov bok (správkař)	dušan urban
maxim nikolaj grubešov (žalobce).....	tomáš dastlík
zinajda nikolajevna grubešiovová (dcera antisemity)	sylvie krupanská
bibikov (vyšetřující soudce).....	ondřej brett
šmuel (správkařův tchán) a chasid a židovský obhájce	miroslav kudela
žeňa golov (oběť rituální vraždy) a gronfein (zmetek a práškač).....	filip březina / jakub chromčák
marga golovová	zdena przebíndová
rajsl (nevěrná žena správkaře).....	marcela čapková
anastazij (papežský zástupce katolické církve) a převozník.....	lukáš melník / josef jelínek
bodňanskij	jiří müller
kogin	pavel johančík
fetjukov (vrah)	michal weber
car	ondřej malý

premiéra 21. září 2012 v divadle petra bezruče

O autorovi, stručně

Bernard Malamud (1914–1986) je spolu se Saulem Bellow a Philipem Rothem považovaný za jednoho z nejvýznamnějších židovských amerických spisovatelů 20. století. Proslavil se především svými šedesáti pěti povídkami, za něž si vysloužil postavení mistra tohoto krátkého útvaru. Inspiraci pro literární tvorbu čerpal z osobních zkušeností nabytých v různých pomocných a učitelských zaměstnáních a všedního života drobných lidí v židovské čtvrti New Yorku. Je autorem celkem osmi románů. *Správkař* (*The Fixer*), Malamudův čtvrtý román vydaný v roce 1966, aktualizuje skutečný soudní proces jako obecnou studii konfliktu přirozených a politických práv jedince. *Správkař* byl vyznamenán Pulitzerovou cenou.

Správkař

Židovská otázka, ruská odpověď

V carském Rusku byla židovská otázka mnohem častěji na tapetě než u nás, vždyť koncekců na začátku století žilo v Rusku více než 5 miliónů židů, prakticky tvořili západní hranici impéria a byli nepřehlédnutelnou spojnicí Ruska s Evropou. Carská vláda spolu se svými nejbližšími pomocníky, šlechtickou byrokratickou správou, dychtivě sála do sebe evropskou (a zvláště německou) rasistickou a antisemitskou literaturu (*viz. Protokoly sionských mudrců*), která byla neobyčejně rozsáhlá a početná. Byly doby, kdy tvořila téměř třetinu veškeré vydavatelské produkce té doby (dobře se prodávala). Tyto teorie, které vesměs padaly na úrodnou půdu, byly propojeny se středověkým náboženským obskuratismem a vládou využívány jako nejpohodlnější nástroj ke zničení jejích soupeřů, přesněji ruského liberalismu ve vnitřní politice. Ač se nám to může zdát divné, carům a jejich kamarilám připadal koncem 19. a začátkem 20. století nejnebezpečnější liberalismus intelektuálů. Po dlouhou dobu velmi vlivný rádce posledních carů K. Pobědonoscev navrhoval Mikulášovi II. několikrát údajně jednoduché řešení židovské otázky: třetina bude emigrovat, třetina přestoupí na křesťanskou víru a třetina bude vybita. Obvinění z *rituální vraždy* bylo jen jednou ze součástí systematického tažení vlády proti židům. Hlavní směrnici zákonů, uplatňovaných proti židům, bylo příkázání místa pobytu, větší část Ruska byla pro ruské Židy nepřístupná: privilegovaných, na které se zákony nevztahovaly, bylo pouze přibližně tři sta tisíc z pětimilionového počtu.

Jmenoval se Mendel Bejlis

19. března 1911 byla na předměstí Kyjeva nalezena mrtvola třináctiletého Andreje Juščinského. Chlapec měl k nepoznání rozbitý obličej a byl zavražděn sedmačtyřiceti bodnými ranami. Třináct ran bylo úmyslně zasazeno tak, aby umožnily odčerpání krve. Při pohřbu Andreje Juščinského rozdávali příslušníci antisemitského Svazu ruského lidu letáky s obviněním z rituální vraždy a s výzvou: „Je čas pomstít ubohého mučedníka!“ Ačkoliv policie šla po stopě zločinecké tlupy zodpovědné za vraždu, byl v červenci 1911 zatčen a později obžalován sedmatřicetiletý žid Mendel Bejlis, správce cihelny, v jejíž blízkosti byla vražda spáchána. Našli se svědkové, jejichž výpovědi naznačovaly, že Bejlis chlapce zavraždil, aby získal jeho krev pro rituální účely.

Proces s Mendelem Bejlisem se připravoval dva roky. Byl inscenován skupinou vysokých úředníků kolem ministra spravedlnosti I. G. Ščegilovita, kteří se domnívali, že jednájí podle přání cara, a místními antisemity, jejichž úmyslem bylo vyprovokovat nový protizidovský *pogrom*. Kyjevské agitátory ve věci rituální vraždy vedl devatenáctiletý student Vladimír Golubev, mladík s historií duševní choroby. Organizátorům procesu se podařilo podvrženými doklady kompromitovat a poslat do vězení detektiva Miščuka, který zločin vyšetřoval bez předsudků

a odhalil souvislosti mezi vraždou Andreje Juščinského a činností bandy lupičů pod vedením Věry Čeberjakové.

Konstrukce procesu měla od počátku velké slabiny. Mendel Bejlis nebyl přísně pravověrný žid a nedal se u něho předpokládat náboženský fanatismus. V řadách ortodoxních kněží nenašli inscenátoři procesu nikoho, kdo by byl ochoten dosvědčit rituální vraždu jako historický fakt. K tomuto účelu se jim nakonec propůjčil vyobcovaný katolický kněz Justin Pranaitis, který svou expertízu zakládal na spekulacích *Augusta Rohlinga* a v křížovém výsledku demonstroval neznalost židovské literatury a hebrejských textů.

Proces s Bejlisem trval 36 dní, probíhal v Kyjevě v září a říjnu 1913. Hlavním žalobcem byl státní prokurátor A. I. Vipper, antisemita, s pomocníky Šmakovem a Zamyslovským (napsal později o procesu knihu), kteří byli ještě mnohem radikálnějšího ultranacionalistického zaměření. Roli obhájců převzali nejpřednější ruští advokáti, většinou příslušníci liberální strany kadetů. Předvoláno bylo 219 svědků a 14 expertů.

(sestaveno s využitím publikací Jiřího Kovtuna a Václava Vebera)

Protokoly sionských mudrců

...je název falzifikátu vyrobeného na objednávku konzervativní části ruské vlády a tajných služeb v roce 1904 – 1905. Dokument měl dokazovat židovské spiknutí proti carskému Rusku, diskreditovat politiku liberalismu a usměrnit obecnou nespokojenost s politickou a ekonomickou situací v Rusku před rokem 1905. Protokoly sionských mudrců byly předčítány během bohoslužeb prostým rolníkům, spoluvytvořily tak společenskou atmosféru, jejímž důsledkem byly pogromy v letech 1905–1906. Dnes jsou protokoly považovány za základní literaturu moderních konspiračních teorií.

UČINÍME KONEC SVOBODĚ

— Ještě v dávných dobách jsme mezi masy lidí vrhli slova „Volnost, Rovnost, Bratrství“, slova, která byla od té doby mnohokrát opakována hloupými papoušky, kteří se ze všech stran seběhli k tomuto vnařidlu a zničili blahobyť světa, pravou svobodu jednotlivce, která předtím byla dobře střežená před tlakem lůzy. Ani domněle rozumní a vzdělaní gojímové v abstraktnosti těchto slov nerozeznali rozpornost; nevěšili si, že v přírodě neexistuje rovnost, ani zde neexistuje svoboda: sama Příroda vytvořila nerovnosti v rozumových schopnostech, charakterech a dovednostech stejně nezměnitelně, jako zařídila, že se každý musí podřídit jejím zákonům: vždy mějte na paměti, že dav je slepý, že zbohatlíci, kteří povstali z davu, deroucí se k moci, jsou ve vztahu k politice stejně slepí jako samotný dav, že adept, i kdyby byl hlupák, přesto může vládnout, kdežto člověk z davu, byť by to byl génius, nepochopí z politiky nic – žádné z těchto věcí gojím nevěnuje pozornost. Přesto v dávných dobách na těchto věcech spočívala vláda dynastií: otec předával synovi vědomosti o politických záležitostech, které se nikdo, kromě příslušníků dynastie, nesměl dozvědět. S postupem času se od tradice předávání umění vládnout v dynastiích upustilo, což posloužilo úspěchu naší věci.

— Ve všech koncích světa slova „Volnost, Rovnost, Bratrství“ přivedla do našich řad, díky našim slepým agentům, celé legie, které s nadšením nesly naše prapory. Mezitím se tato slova stala hlodajícími červy, kteří zničili blahobyť gojímů, učinili konec všeobecnému klidu, míru, solidarity a zničili základy všech států gojímů. Jak uvidíte později, to pomohlo našemu triumfu: to nám dalo možnost, kromě jiných věcí, dostat do našich rukou nejvyšší kartu – zničení privilegií, nebo jinými slovy, zničení samotné existence aristokracie gojímů, té třídy, která byla jedinou obranou lidí a států proti nám. Na troskách věčné a dědičné aristokracie gojímů jsme založili aristokracii naší vzdělané třídy, založené na penězích. Kvalifikaci této aristokracie jsme postavili na bohatství, které je závislé na nás, a na vědění, jehož hybnou silou jsou naši mudrci.

— Abstraktní pojem svobody nám umožnil přesvědčit lůzu ve všech zemích, že vláda není nic jiného, než správce ve službách lidí, kteří jsou vlastníky země, a že správce může být vyměněn jako obnošené rukavice.

**„Všichni lidé jsou Židé, třebaže si to
uvědomuje jen hrstka z nich.“**

Pogrom

„Klepli akorát našeho dědu, nikoho jiného,“ řekl Kuzma a vyhodil candáty kočce, „měls vidět, jak je zepsul, řek jim všem, aby šli do hajzlu, nebál se jich... Měl bys mu dát na voči pěťáky.“

Ale já tehdy v deseti letech nevěděl, k čemu jsou dobré pěťáky pro nebožtíky.

„Kuzmo,“ řekl jsem šeptem, „zachraň nás...“ Přistoupil jsem k domovníkovi, objal jeho stará shrbená záda s jedním ramenem výš a za těmi vlídnými zády jsem uviděl dědu. Šojl ležel v pilinách s rozmačkanou hrudí, vyškubanou bradkou, v hrubých střevících, obutých na bosé nohy. Nohy, každá hozená jinam, byly špinavé, fialové a mrtvé. Kuzma se kolem nich lopotil, podvázal bradu a všechno si přeměřil, co by měl ještě s nebožtíkem udělat. Stal se, jako by opravoval něco ve svém vlastním domě,

a vydechl si, až když rozčesal nebožtíkovi bradku.

„Řek jim všem, aby šli do hajzlu,“ řekl s úsměvem a obhlédl s láskou mrtvolu, „kdyby mu přišli pod ruku Tataři, byl by to řek Tatarům, ale tohle přišli Rusové a ženský s nima, Moskalky: Moskali, ty neuměj lidem odpouštět, já moskaly znám...“

Domovník nasypal pod mrtvého piliny, sundal tesařskou zástěru a vzal mě za ruku.

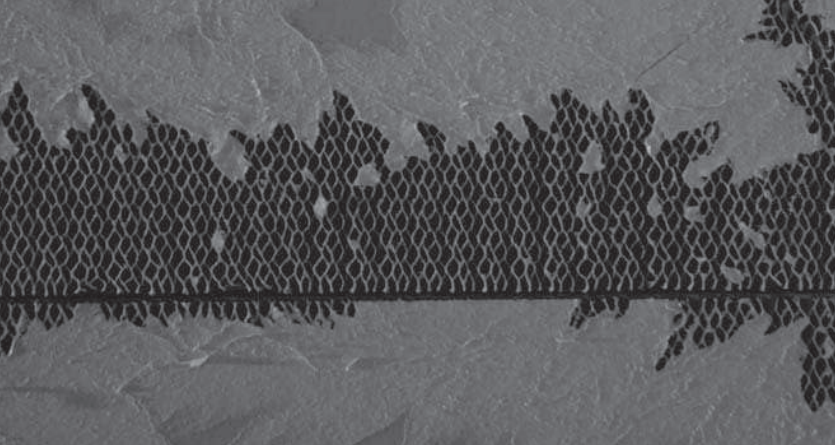
„Jdem za otcem,“ zabručel a tiskl mě pořád silněji, „tvůj otec tě od rána hledá, umírá strachy...“

A společně s Kuzmou jsme šli do domu berního inspektora, kam se schovaly moji rodiče utíkající před pogromem.

(úryvek z povídky Historie mého holubníku Isaaka Babela)

August Rohling

Byl profesorem pražské Karlovy univerzity (do důchodu odešel v roce 1901), ve své době platil (v určitých kruzích) za exponovanou vědeckou autoritu ve věcech judaismu. Níže vybíráme z odborné polemiky na téma rituální vražda jako historický fakt, a to na doložení skutečnosti, že přesvědčení o rituální vraždě mělo své zastánce nejen mezi obecným lidem.

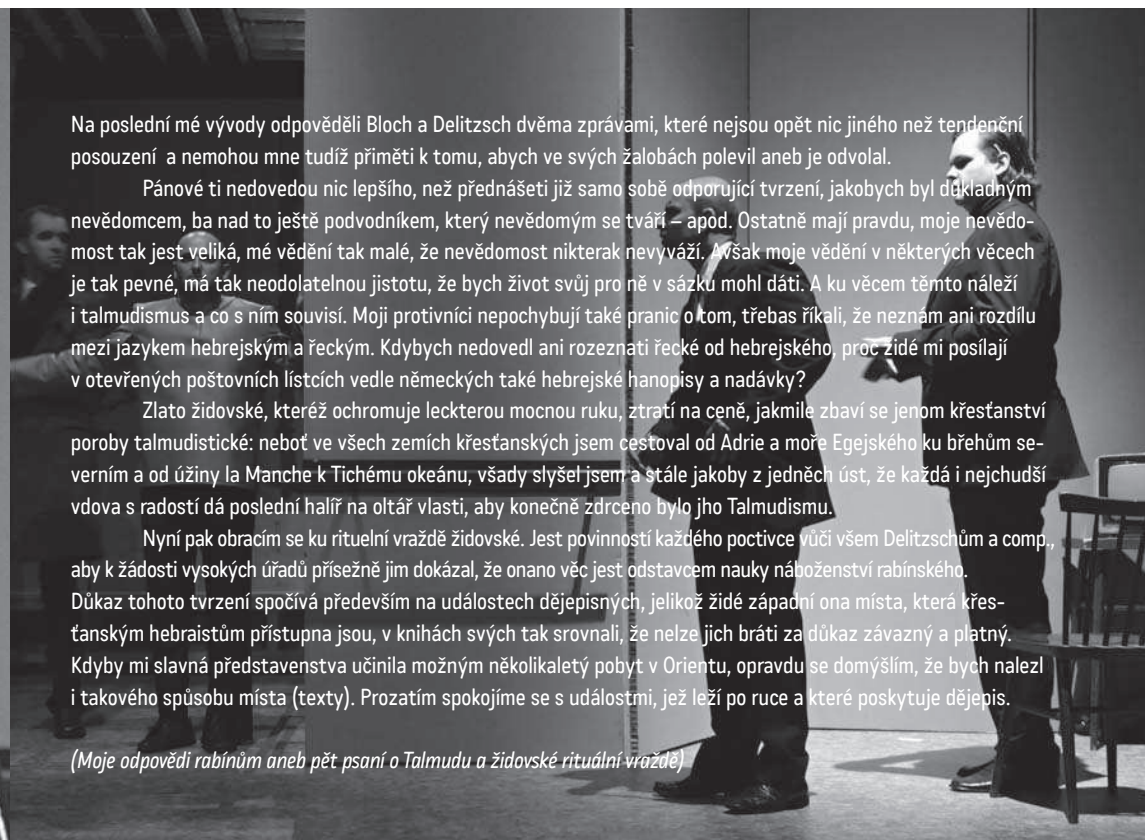
Na poslední mé vývody odpověděli Bloch a Delitzsch dvěma zprávami, které nejsou opět nic jiného než tendenční posouzení a nemohou mne tudíž přiměti k tomu, abych ve svých žalobách polevil aneb je odvolal.

Pánové ti nedovedou nic lepšího, než přednáseti již samo sobě odporující tvrzení, jakobych byl důkladným nevědomcem, ba nad to ještě podvodníkem, který nevědomým se tváří – apod. Ostatně mají pravdu, moje nevědomost tak jest veliká, mé vědění tak malé, že nevědomost nikterak nevyvážá. Avšak moje vědění v některých věcech je tak pevné, má tak neodolatelnou jistotu, že bych život svůj pro ně v sázku mohl dáti. A ku věcem těmto náleží i talmudismus a co s ním souvisí. Moji protivníci nepochybují také pranic o tom, třebaž říkali, že neznam ani rozdíl mezi jazykem hebrejským a řeckým. Kdybych nedovedl ani rozeznati řecké od hebrejského, proč židé mi posílají v otevřených poštovních lístcích vedle německých také hebrejské hanopisy a nadávky?

Zlato židovské, kteréž ochromuje leckterou mocnou ruku, ztratí na ceně, jakmile zbaví se jenom křesťanství poroby talmudistické: neboť ve všech zemích křesťanských jsem cestoval od Adrie a moře Egejského ku břehům severním a od úžiny la Manche k Tichému okeánu, všady slyšel jsem a stále jakoby z jedněch úst, že každá i nejchudší vdova s radostí dá poslední halíř na oltář vlasti, aby konečně zdrčeno bylo jho Talmudismu.

Nyní pak obracím se ku rituální vraždě židovské. Jest povinností každého poctivce vůči všem Delitzschům a comp., aby k žádosti vysokých úřadů přisezně jim dokázal, že onano věc jest odstavcem nauky náboženství rabínského. Důkaz tohoto tvrzení spočívá především na událostech dějepisných, jelikož židé západní ona místa, která křesťanským hebraistům přístupna jsou, v knihách svých tak srovnali, že nelze jich bráti za důkaz závazný a platný. Kdyby mi slavná představenstva učinila možným několikaletý pobyt v Orientu, opravdu se domýšlím, že bych našel i takového způsobu místa (texty). Prozatím spokojíme se s událostmi, jež leží po ruce a které poskytuje dějepis.

(Moje odpovědi rabínům aneb pět psaní o Talmudu a židovské rituální vraždě)

inspice **Michal Weber** / nápověda **Michaela Krejčí** / rekvizity **Lucie Bergerová** / garderoba **Lenka Králová** / vlásenky **Michaela Kadlecová** / světla **Jiří Kos** / zvuk **Pavel Johancík** / šéf výroby **Jan Říha** / jevištní mistr **Filip Kapusta** / technika **Pavel Kresta, Roman Widenka, Petr Lacina**

program vydala **Divadelní společnost Petra Bezruče, s. r. o.**, k první premiéře sezóny 2012–2013 / textová část programu **Petr Maška** / fotografie **Petr Hrubeš, Tomáš Ruta** / grafický návrh plakátu a programu **Lukáš Horký** / výtiskl **Proprint, s. r. o., Český Těšín**

Divadlo Petra Bezruče provozuje **Divadelní společnost Petra Bezruče** / ředitel **Jiří Krejčí** / umělecký šéf **Martin Františák** / manažer **Tomáš Suchánek** / dramaturg **Daniela Jirmanová** / tajemnice uměleckého provozu **Patricia Glinská** / lektorka dramaturgie **Stanislava Rožnovská** / divadlo je provozováno za finanční podpory statutárního města Ostrava / projekt je podpořen MK ČR / autorská práva pro Českou republiku zastupuje dílna, divadelní, literární a audiovizuální agentura, krátkého 1, 190 00 Praha 9 a aura-pont, veslařský ostrov 62, 147 00 Praha 4

OSTRAVA!!!

